

ZAKLJUČEK

Tak program vzgojnoizobraževalnega dela pouka geografije v srednji šoli mora v praksi dokazati družbeni pomen stroke v znanstvenoraziskovalnem kot vzgojnoizobraževalnem delu. Prav to dejstvo nas zavezuje, da tako načrtovano vzgojnoizobraževalno delo uveljavimo, za kar morajo biti pripravljene ustrezni učni načrti, temeljno opredeljene posamezne geografske vsebine. Na tej osnovi je potrebno pripraviti učbenike, priročnike in drugi didaktični material in usposobiti kadre za delo, ki ga tako načrtujemo. Smotri in naloge bodo morali poudariti zahtevo po spoznavanju splošnageografskih značilnosti, njihovo razširjenost na zemeljskem površju in pomenu za človeka. Zahteva po večji aktivizaciji učencev v vzgojnoizobraževalnem procesu je vse večja in bo narekovala zmanjšanje vsebin in njihovega izbora. Potrebno bo opuščanje sistematičnega prikazovanja in obravnavanja vseh splošnageografskih pojmov, pojavov, procesov in zakonitosti. Izpostavljeni morajo biti tisti pojmi in elementi, ki jih učenci na nižji stopnji niso spoznali in to v obsegu, ki omogoča razumevanje geografskih dogajanj v izbrani regiji. Logično je, da se splošno-

geografsko izobraževanje zaključi z obravnavo geografskega načrtovanja domače pokrajine. To je pogojeno s psihofizično razvojno stopnjo in večletnim pridobivanjem pojmov, spoznanj ter zakonitosti, s tem pa tudi geografskega načina mišljenja. Spoznanja o domači državi so nujno potrebna tudi z narodnoobrambnega stališča, za strokovna in družbena dela občana.

1. Verbič Mira: *GEOGRAFIJA V NAŠEM VZGOJNOIZOBRAŽEVALNEM SISTEMU*, Geografski obzornik XXXIV/2, Ljubljana 1987.
2. Stanišič Božidar: *ZAJEDNIČKA OBRAZOVNO VASPIŠTANA JEZGRA V NASTAVI GEOGRAFIJE*, Unapredjenje nastave geografije u Jugoslaviji, Beograd 1983.
3. Umek Maja: *POLOŽAJ ZEMJEPISA GEOGRAFIJE NA OSNOVNIH IN SREDNJIH ŠOLAH*, Geografski obzornik XXXIV/2, Ljubljana 1987
4. Rudič Vujadin: *METODIKA NASTAVE GEOGRAFIJE*, Naučna knjiga, Beograd 1982.
5. Verbič Mira: *GEOGRAFIJA V PROGRAMIH SREDNJEGA ISMERJENEGA IZOBRAŽEVANJA V SR SLOVENIJI*, Geografski obzornik XXVIII/3-4, Ljubljana 1981.

UDK 373.5 : 91

UDC 373.5 : 91

POMANJKANJE REGIONALNE GEOGRAFIJE - PROBLEM MNOGIH PROGRAMOV V SREDNJEM IZOBRAŽEVANJU

Tatjana Ferjan

Avtorica povzame nekatere novejšje poglede na regijo in regionalno geografijo, njihov vpliv na regionalno geografijo v šoli ter analizira pouk geografije v srednjih šolah. Zavzema se za več in drugačno regionalno geografijo v šoli.

Geografija v šoli je bila do nedavno regionalna. Z usmerjenim izobraževanjem je geografija doživela spremembe. V mnogih programih je izgubila ure, s tem regionalno geografijo, (svet, Evropo in Jugoslavijo) ostala je splošna geografija. Kjer se je v programih obdržala regionalna (svet) je dobila nov izraz - geografija razvitega in nerazvitega sveta. Ali je to regionalna geografija? Ali s to obliko išče regionalna geografija nekaj novega? Številne kritike so padle na

učbenik in učni načrt. Težko se mnogi kolegi poslovijo od regionalne geografije. Ali je to potrebno?

Vedeti moramo, da je učni načrt odraz razvoja znanosti v stroki. Zato najprej nekaj misli o regionalni geografiji v sklopu geografije kot znanstvene vede.

POGLEDI NA REGIJO IN REGIONALNO GEOGRAFIJO

Predmet geografske obravnave je pokrajina, to pa sestavljajo povezani in součinkujoči pojavi, torej je pokrajina, regija kompleksen pojav. Regionalna geografija skuša prikazati poglobitve pojave, ki opredeljujejo obstoječe razmere v določeni pokrajini ter tvorijo iz nje kompleksno prostorsko stvarnost.

To potrjujejo tudi naslednje trditve. Regija je del zemeljskega površja, ki se po svojih zakonitostih loči od sosednjih območij (Klemenčič, 1987) in ji posebna značilnost ali niz kriterijev dajejo celovitost (Small, 1986). Dumolard (1976) opredeljuje regijo kot prostorsko celovitost, strukturirano in koherirano zaradi delovanja tako močnega dejavnika, ki oblikuje strukturo. Gams (1987) navaja, da je regija pojem za izbran in omejen del zemeljskega površja z eno ali nekaj geografskimi podobnostmi ali večje ozemlje s homogeno strukturo. V tem smislu sta Melik in Ilešič prikazala slovenske pokrajine. Klasična, na opisni metodi sloneča regionalna geografija, ni več ustrezna. Moderna regionalna geografija se poslužuje sistemskega pristopa in uporablja sodobne metode. Sistemski pristop nam omogoča nov način razumevanja regije, pri geografskem proučevanju nas sili, da razmišljamo o celovitosti, kompleksnosti.

Francoška šola je oblikovala regionalno geografski pristop. To je, da znanost proučuje subjektivni predmet, kar pomeni, da so fizični in družbeni objekti in dogodki povezani v pojavstveno neločljivost. Zato je potreben regionalni način obravnave sveta in regija je postala organizacijski koncept stroke. Fanneman trdi, da je edina stvar, ki je vedno geografska in ničesar drugega - študij območij v njihovi kompleksnosti - to je regionalna geografija. Hagget govori o kompleksni regionalni analizi kot kombinaciji rezultatov prostorske in ekološke analize in o geografiji kot moderni sintezi.

Regionalna geografija proučuje (Vrišer, 1968) stvarno prostorsko realnost v vsej kompleksnosti, zato vidijo geografi v regionalni geografiji osnovni smisel geografije. Ilešič v Pogledih (1979) pravi, da si mora geografija kljub težnji za specializacijo ohraniti svoje lastno področje, to je kompleksno obravnavanje prostorske stvarnosti temelječe na regionalnem aspektu. Geografija je edina veda, ki resnično in-

formira o sodobnem svetu in njegovih pokrajinskih enotah (Pak, 1987).

Težnja po renesansi regionalne geografije je bistvena osnova in neobhodni pogoj za existenco geografije. Volkmann (1988) pravi, da regionalno zasnovan učbenik daje več reproduktivnih znanj kot tematski. Spremembe učnih programov v Nemčiji pa kličejo po vrnitvi regionalne geografije v šole.

Kot vidimo se stanje regionalne geografije in pogledi nanjo spreminjajo, kar je rezultat razvoja geografije kot celote.

GEOGRAFIJA V ŠOLI VČERAJ IN DANES

Kakšna znanja je nudila geografija včeraj v šoli? Naš objekt proučevanja je bila, je in bo pokrajina, ki jo dojemamo kot kompleksno prostorsko celoto. Od Vareniususa (17. stoletje) poznamo splošno in regionalno geografijo. Splošna obravnava zemeljsko površinsko sfero v celoti in skuša dognati splošne zakone njenega nastanka in razvoja. Posveča posebno pozornost posameznim pojavom, soodvisnosti in njihovi funkcionalni vlogi. Regionalna proučuje regije in prikaže poglobitve pojave in razmere v določeni pokrajini, ki tvorijo neko zaključeno enoto. Pri obravnavi regije se najbolj približamo objektu geografskega proučevanja.

Oba koncepta (splošni in regionalni) sta našla pot v srednje šole. Splošni geografiji je sledila regionalna, ki je bila v prevladi. Pri prikazu regionalne geografije je prevladoval star način obravnave t. j. po določenem sistemu: lega, površje, podnebje itd. Analitično delo je bilo značilno za regionalno, sinteza je bila več ali manj odvisna od učitelja. Prevladovala je deskripcija. Klasična regionalna geografija se je v šoli obdržala v konceptu, razporeditvi snovi, obravnavi in podajanju. Učenci so si pridobili topografsko znanje, sistem pri delu, enciklopedično znanje, prevladovalo je pomnjenje in reprodukcija.

Moderna geografija je veda o soodvisnosti pojavov na zemeljskem površju in to proučuje kompleksno, upoštevajoč vse elemente. V znanstvenem raziskovanju ima nove razsežnosti, kar seveda postopoma prehaja tudi v učne programe. Geografija ne daje več samo prostorsko znanje o deželah deskriptivno, poznavanje topografije in statističnih podatkov, ampak seznanja učence s problemi v več-

jih in manjših regijah. Sooča mlade z gospodarskimi in prebivalstvenimi tokovi, o dosežkih v gospodarstvu, torej daje neko kompleksno sliko o prostoru. Učencem pokaže tudi estetske vrednote prostora, naravno in kulturno dediščino, ljubezen do pokrajine. Vedno smo govorili le o posegih v okolje, kaj in koliko izkoriščamo, danes mora geografija videti tudi negativne vplive. Geografija ne samo spremlja tokove v pokrajini, ampak mora sodelovati tudi pri ohranjanju narave.

NOVI VIDIKI V REGIONALNI GEOGRAFIJI

Geografija v šoli ne pozna več klasične regionalne geografije. Izveden je bil prehod obravnave snovi na spiralno - vertikalni način obravnave. Regionalna geografija v šoli je zato doživela bistvene spremembe. Ni govora več o pokrajinah in deželah kot smo bili vajeni. Vprašanje je odmik od klasične regionalne geografije. Regionalno geografijo sveta naj bi nekje nadomestili geografski problemi držav v razvoju in razvitega sveta. Pregled osnovne problematike, ki jo obravnava učbenik navaja na misel, da gre za problemsko geografijo. Pri tem se zasleduje regionalni aspekt. Pri tej snovi poskušamo pojasniti soodvisnost med stopnjo družbenogeografskega in tehničnega razvoja, ter vrednotenje naravnih razmer in človekovim gospodarjenjem v pokrajini. Naravno geografskim dejavnikom je namenjeno malo časa, vendar naj bi pri tem spoznali vlogo posameznih dejavnikov kot tudi prirodno valorizacijo. Mislim, da bi morali prirodni valorizaciji posvetiti več časa in osvetliti problematiko z več primeri. Vrednost prirodnih elementov se s časom in razvojem menja. Učenci morajo imeti jasno predstavo o prirodnih dejavnikih, o njihovi vlogi v pokrajini, kot tudi o spremembah vrednosti posameznih elementov, če hočejo razumeti trenutno gospodarsko stanje posameznih dežel oz. skupin dežel. Demografski in gospodarski dejavniki se široko obdelajo tako pri prikazu razvitih kot tudi držav v razvoju. Problemski in funkcionalni pristop je jasno izražen. Regionalni geografski prikaz je zastopan z nekaj primeri, vendar ne v klasični obliki. Gre za funkcionalno in dinamično osvetlitev obravnavanih dežel. Ta tip obravnave velikih regij, kot je razviti in nerazviti svet je mogoč pri dobrem poznavanju regionalne

geografije posameznih držav, ustnega pa učenci na tej stopnji nimajo, vsaj ne v vseh programih. Zato je ta sodoben pristop mnogokrat problematičen.

Mnogo bolj se klasični regionalni geografiji približuje snov Geografski problemi SFRJ, vendar z modernimi pristopi, kar spodbuja učence k aktivnemu delu. Geografijo Jugoslavije moramo učencem prikazati kot geografsko celoto kompleksno z regionalnim aspektom tako, kot je potreba in zahteva sodobnega pouka. Zavedati se moramo, da je treba geografijo Jugoslavije obravnavati podrobno, saj je to predmet o domovini, ki naj ga obravnavamo kot splošno izobraževalni predmet v vseh programih in kot strokovni predmet v določenih programih. Tudi neko osnovno znanje o ožji domovini, o Sloveniji, bi bilo srednješolcem potrebno in nujno v vseh programih.

V ospredju obravnave naj bodo pokrajinske posledice odnosov med naravo in družbo, kar naj seveda sledi klasičnemu geografskemu znanju o Sloveniji in Jugoslaviji. Deželo učencem prikažemo kot rezultanto družbenih procesov, ki se v okviru prirodnih pogojev specifično in edinstveno razvija. Razvita je v skladu s sodobno vrednostjo naravnega potenciala in je odvisna od vrste družbenih, socialnih, kulturnih in političnih dejavnikov. Zato moramo pri regionalni geografski sintezi razen potencialne funkcije ugotoviti tudi njeno stvarno funkcijo, t.j. njeno dejansko vlogo v prostoru.

SKLEP

Problematična je opustitev klasične regionalne geografije, kajti nekaj osnovnega znanja o Evropi in o svetu kot celoti, o regionalni geografiji ožje in širše domovine, kompleksno poznavanje konkretnih regij in njihove razvojne dinamike, bi bilo nujno pri poznavanju vsakodnevnih dogodkov doma in po svetu. Določena ponovitev snovi iz osnovne šole ni absolutno nepotrebna, saj tudi za geografijo velja: *Repetitio mater studiorum est*, tako pa se mnogokrat srečujemo z zelo problematičnim znanjem. Iz izkušenj sledi, da si učenci želijo podrobnejšega znanja o deželah, kar pa zaradi predpisa snovi v določenih programih ne morejo dobiti.

Kaj dosegamo z moderno regionalno geografijo? Dejstvo je, da nadgradnja ni možna, če osnove

ni. Mislim, da bi regionalna geografija morala dati jasne, zanimive in aktualne vsebine ob predhodnem dobrem poznavanju regij, večjih in manjših enot (odnosno ob znanju klasične regionalne geografije kot osnove). Potem pa lahko dosežemo zaželjene cilje. Ti so: učence navajamo na kompleksno gledanje, regionalni pristop, geografsko mišljenje in razumevanje sodobnega sveta. Pri tem gre za razumevanje medsebojnega odnosa med prirodnimi in družbenimi elementi.

Zdi se, da je pomanjkanje regionalne geografije v programih srednjega izobraževanja velika škoda za bodoče generacije. Vemo, da izgublamo število učnih ur, da je mnogokje geografija zastopana le v prvem letniku. Vprašanje je, kaj pridobijo učenci ob tako skrčeni vsebini. Skromno znanje ob končani srednji šoli je res vprašljivo in problematično!?

Vrišer, I.: Razmišljanja o geografiji, Geogr. vestnik, Ljubljana, 1979.

Gams, I.: regionalna geografija - vrh ali anahronizem geografije, Geogr. obzornik, Ljubljana, 1977.

Gams, I.: Regionalna geografija v sistemu geografskih znanosti, Dela 4, Ljubljana, 1987.

Ferjan, T.: Sodobni vidiki obravnave regionalne geografije v šoli, Dela 4, Ljubljana, 1987.

Dumolard, P.: Region et regionalisation, L'espace géographique 2, Paris, 1975.

Small, I.: A modern dictionary of geography, London 1986.

Volkman, H.: Text book facilities for developing learners skills and abilities in geography, Abstracts of 26 th Congress, Sydney, 1988.

Klemenčič, M.: Sistematska teorija, pot k novi regionalni geografiji, Dela 4, Ljubljana, 1987.

Pak, M.: O sodobni regionalni geografiji, Dela 4, Lj, 1987.

Ilešič, S.: Pogledi na geografijo, Lj, 1979.

Medved, I.: O novi orientaciji geografije kot učnega predmeta, Geogr. obzornik, Ljubljana, 1973.

UDK 373.6 : 91

UDC 373.6 : 91

INOVACIJE PRI POUKU GEOGRAFIJE

Jurij Kunaver

Avtor prikaže probleme uporabe inovacij pri pouku geografije: kako priti do novosti in kako jih uporabiti pri vsakdanjem pedagoškem delu. Predstavi inovacije pri pouku geografije v polpretekli in današnji dobi.

"Noben koncept za šolo ni splošen in večno veljaven. Šola potrebuje konkretne napotke in rešitve in ne more čakati na teoretike, da se zedinejo o najboljši rešitvi, kajti vsaka ima določeno slabost. Zato se je treba zadovoljiti z nedodelanostjo konceptov, ker absolutnega ni" (Böhn, 1988).

"Čaka nas še veliko dela predno bomo v naše šole uvedli nekatere nove oblike in vsebine geografskega pouka, ki so drugod v praksi že precej časa. Trenutno pa imamo še vedno težave, kako navaditi prav vsakega učitelja na terensko delo" (Kunaver, 1989). "Če hočete od mene mnenje o zemljepisu v osnovni šoli, ga bom povedala v zvezi z učbeniki. To je kriminal iz česa se učijo naši otroci" (izjava občanke v TV anketi študentov geografije, november 1989).

Zgornje besede, ki so bile izrečene ali napisane v zvezi z geografskim poukom ob različnih priložnostih, izdajajo potrebo po stalnem izpopolnjevanju in izboljševanju našega dela. Stara resnica je, da je učbenik, ki je pravkar zagledal luč sveta prej ali slej obsojen na zastaranje ali vsaj na temeljito prenovo.

Razpravljanje o inovacijah pri pouku geografije prav v tem trenutku ni slučajno, čeprav tudi v preteklosti ni bilo malo pozivov za modernizacijo pouka geografije. Na to je opozarjal s svojim naslovom in vsebino tudi Zbornik 5. jugoslovanskega simpozija o pouku geografije iz leta 1980. Njegov uredniški odbor je taka prizadevanja imenoval posodabljanje pouka oziroma sistematično (in neprestano) vključevanje novih teoretičnih spoznanj in praktičnih izkušenj v pouk geografije.